

Ψηφιακή Εμπιστοσύνη: Μία Πρακτική Προσέγγιση στην Καταπολέμηση της Παραπληροφόρησης και την Ενίσχυση της Ανθεκτικότητας

Το έγγραφο «Μία Πρακτική Προσέγγισης στην Καταπολέμηση της Παραπληροφόρησης και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας» σχεδιάστηκε στο πλαίσιο του [FERMI](#) (Fake nEws Risk MItigator) [Project 101073980], ένα έργο του «Ορίζοντα Ευρώπη» που μελετά και προσπαθεί να αντιμετωπίσει τις αιτίες, τη διάδοση και τις επιπτώσεις της παραπληροφόρησης και των ψευδών ειδήσεων. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό είναι εμπνευσμένο και προέρχεται κυρίως από τις γνώσεις που μοιράστηκαν κατά τη διάρκεια του διαδικτυακού σεμιναρίου του FERMI «Ψηφιακή εμπιστοσύνη στην πράξη: Τεχνολογικές προσεγγίσεις και ενδυνάμωση των πολιτών για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης» που διοργανώθηκε από την [Convergence](#) στις 04/12/2024.

Στόχος αυτού του εγγράφου είναι να διερευνήσει τις προκλήσεις που θέτει η παραπληροφόρηση, να επισημάνει τα βασικά στοιχεία του του ψηφιακού εγγραμματος και να παράσχει εργαλεία και στρατηγικές για τον μετριασμό των επιπτώσεών τους. Σχεδιασμένος ως πρακτικός πόρος, περιλαμβάνει ασκήσεις προβληματισμού και πρακτικές ιδέες για να ενδυναμώσει τα άτομα στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και την ενίσχυση της ψηφιακής εμπιστοσύνης. Το παρόν έγγραφο θα πρέπει ιδανικά να διαβαστεί πριν ή μετά την προβολή της βιντεοσκόπησης του διαδικτυακού σεμιναρίου (που βρίσκεται στον [λοτότοπο του FERMI](#)), προσφέροντας έτσι ένα ολοκληρωμένο πακέτο που παρέχει εις βάθος γνώσεις, προάγει την κατανόηση και ενθαρρύνει την κριτική ενασχόληση με τα θέματα του ψηφιακού εγγραμματος και της παραπληροφόρησης.

Για περισσότερες πληροφορίες και πρόσθετο υλικό, οι αναγνώστες ενθαρρύνονται να εξερευνήσουν τον δικτυακό τόπο του FERMI. Συγκεκριμένα, προτείνεται να διαβάσετε το «Πλοήγηση στην Παραπληροφόρηση: Αναλυτικός Οδηγός» και να παρακολουθήσετε το πρώτο διαδικτυακό σεμινάριο του FERMI, "A Dive into the Societal Landscape of Disinformation - Balancing between Law Enforcement and Fundamental Rights to Increase Digital Trust" που πραγματοποιήθηκε στις 23/02/2024.

PARTNERS

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ (ΤΝ)

Τα βασικά θέματα που θα συζητηθούν στο παρόν έγγραφο είναι η παραπληροφόρηση και ο ψηφιακός εγγραμματισμός, καθώς και ο ρόλος της τεχνητής νοημοσύνης τόσο στη διάδοση όσο και στην αντιμετώπιση ψευδών πληροφοριών, είτε εκούσια (παραπληροφόρηση) ή ακούσια (εσφαλμένη πληροφόρηση). Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να παράσχουμε ένα βασικό υπόβαθρο αυτών των εννοιών προτού εντρυφήσουμε στη διερεύνησή τους.

ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Η παραπληροφόρηση αποτελεί σημαντική απειλή για τις κοινωνίες παγκοσμίως, επηρεάζοντας τις πολιτικές διαδικασίες, τη δημόσια υγεία και την κοινωνική συνοχή. Η παραπληροφόρηση παρεμβαίνει στην ποιότητα της δημοκρατίας, μειώνει την εμπιστοσύνη στη δημοκρατία και μπορεί να προκαλέσει πόλωση στο διαδίκτυο [1]. Μπορεί να οδηγήσει σε εγκλήματα και βία στον πραγματικό κόσμο, καθιστώντας ζωτικής σημασίας την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών για την αντιμετώπισή της.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις για την παραπληροφόρηση. Δυστυχώς, υπάρχει ένα κενό στον ορισμό του όρου και δεν υπάρχει ακόμη κοινή συναίνεση σχετικά με το τι συνιστά τον όρο. Ένας κοινός ορισμός της παραπληροφόρησης, που χρησιμοποιείται σε περιβάλλοντα χάραξης πολιτικής, ο οποίος αντλήθηκε από ένα βασικό έγγραφο της ΕΕ είναι ο ακόλουθος:

“

«Ως παραπληροφόρηση νοείται η αποδεδειγμένα ψευδής ή παραπλανητική πληροφορία που δημιουργείται, παρουσιάζεται και διαδίδεται για οικονομικό όφελος ή για να εξαπατήσει σκόπιμα το κοινό και μπορεί να προκαλέσει δημόσια ζημία» [2].

”

Η παραπληροφόρηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πολιτική χειραγώγηση, οικονομικό κέρδος ή για τη διάδοση της δυσπιστίας. Ορισμένες κοινές τακτικές που χρησιμοποιούνται για τη διάδοση της παραπληροφόρησης περιλαμβάνουν τη δημιουργία και την κοινοποίηση ψευδών ειδήσεων, τη διάδοση φημών και θεωριών συνωμοσίας και τη χρήση bots και ψεύτικων λογαριασμών για την ενίσχυση του παραπλανητικού περιεχομένου.

[1] Colomina, Carme, et al., The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world. Brussels: European Parliament (2021): 1-19.

[2] European Commission, Action Plan against Disinformation (Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2018), p. 1. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:52018JC0036>

Το έργο FERMI αποσκοπεί στην αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης με την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου πλαισίου και μιας σειράς αναλυτικών εργαλείων για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης.

ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Καθώς οι ψηφιακές τεχνολογίες συνεχίζουν να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται με ταχείς ρυθμούς, καθίσταται όλο και πιο σημαντικό για τα άτομα να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες για την εκτέλεση εργασιών και την επίλυση προβλημάτων σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Οι ικανότητες αυτές αναφέρονται συλλογικά ως δεξιότητες ψηφιακού εγγραμματισμού, όπως τονίζεται σε διάφορες μελέτες [3].

Η έννοια του ψηφιακού εγγραμματισμού εισήχθη για πρώτη φορά το 1997 και ορίστηκε ως η ικανότητα κατανόησης και χρήσης πληροφοριών σε διάφορες ψηφιακές πλατφόρμες, η οποία υπερβαίνει τις βασικές δεξιότητες χρήσης υπολογιστή. Ο ψηφιακός εγγραμματισμός περιλαμβάνει την κριτική σκέψη και την αποτελεσματική επικοινωνία με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Η πρόοδος της ψηφιακής τεχνολογίας έχει αλλάξει τις καθημερινές μας συνήθειες και τον τρόπο με τον οποίο εμπλεκόμαστε με το περιβάλλον μας.

Ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός μπορεί να βοηθήσει στην ευαισθητοποίηση για τον ψηφιακό κόσμο, διδάσκοντας στους ανθρώπους πώς να χρησιμοποιούν την τεχνολογία και τα ψηφιακά εργαλεία για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Ο ισχυρός ψηφιακός εγγραμματισμός διευκολύνει τους ανθρώπους να ικανοποιούν τις αντίστοιχες ανάγκες τους και να προσαρμόζονται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις του ψηφιακού κόσμου [4].

Η ικανότητα αποτελεσματικής και υπεύθυνης χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών περιλαμβάνει την κατανόηση του τρόπου χρήσης ψηφιακών εργαλείων όπως οι υπολογιστές, τα smartphones και το διαδίκτυο, καθώς και την ικανότητα εύρεσης, αξιολόγησης και χρήσης πληροφοριών από διαδικτυακές πηγές. Ο ψηφιακός εγγραμματισμός είναι απαραίτητος για την πλοήγηση στον ολοένα και πιο ψηφιακό κόσμο μας και για την καταπολέμηση της εξάπλωσης της παραπληροφόρησης. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο ψηφιακός εγγραμματισμός υπερβαίνει την γνώση τεχνικών δεξιοτήτων και περιλαμβάνει ηθικά ζητήματα, όπως η υπεύθυνη χρήση διαδικτυακών πλατφορμών και η αποφυγή της διάδοσης παραπλανητικού περιεχομένου.

ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ (ΤΝ)

Η ΤΝ είναι ένας όρος που έχει γίνει ιδιαίτερα γνωστός στο ευρύ κοινό τα τελευταία χρόνια. Αναφέρεται σε έναν κλάδο της επιστήμης των υπολογιστών που περιλαμβάνει τη δημιουργία ευφυών πόρων που «προσομοιώνουν την ανθρώπινη μάθηση, κατανόηση, επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων, δημιουργικότητα και αυτονομία» [5]. Εργαλεία που χρησιμοποιούν τεχνολογία ΤΝ, όπως το ChatGPT, μπορούν να εκτελούν εργασίες όπως η συγγραφή κειμένου, η μετάφραση γλωσσών και η αναγνώριση εικόνων.

[3] Reddy, P., Sharma, B., & Chaudhary, K. (2020). *Digital Literacy: A Review of Literature*. International Journal of Technoethics (IJT), 11(2), 65-94. <https://doi.org/10.4018/IJT.20200701.oa1>

[4] Bashar, Ummul & Naaz, Ishrat. (2024). *Digital Literacy: The Importance, Initiatives and Challenges*. 10.56726/IRJMETS56658.

[5] IBM, *What is AI?* (Updated 16 August 2024, Contributors: Cole Stryker, Eda Kavlakoglu). Available at: <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence>

Η ΤΝ εξελίσσεται ραγδαία και οι δυνατότητές της αυξάνονται με πρωτοφανή ρυθμό. Αναμφίβολα, η ΤΝ έχει τη δυνατότητα να μεταμορφώσει βαθιά πολλούς τομείς, συγκεκριμένα την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την τεχνολογία λογισμικού. Για παράδειγμα, τα εργαλεία που βασίζονται σε ΤΝ στην υγειονομική περίθαλψη, επιτρέπουν ταχύτερες διαγνώσεις και εξατομικευμένα σχέδια θεραπείας. Στην εκπαίδευση η ΤΝ υποστηρίζει πλατφόρμες προσαρμοστικής μάθησης που ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες των μαθητών, καθιστώντας την εκπαίδευση πιο προσιτή και ελκυστική. Παράλληλα, στην τεχνολογία λογισμικού, τα εργαλεία που υποστηρίζονται από τη παραγωγική τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνουν σημαντικά την παραγωγικότητα με την αυτοματοποίηση καθημερινών εργασιών κωδικοποίησης και την υποβοήθηση της αποσφαλμάτωσης. Ενώ για ορισμένους τομείς (π.χ. υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση) παρουσιάζονται μεγάλες ευκαιρίες, άλλοι, όπως η τεχνολογία λογισμικού και η εξυπηρέτηση πελατών, βιώνουν ήδη διαταραχές. Υπό την έννοια ότι εργαλεία ΤΝ, όπως αυτά που χρησιμοποιούνται από μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας, ενσωματώνονται ολοένα και περισσότερο στις ροές εργασίας, ενισχύοντας την παραγωγικότητα αλλά και εγείροντας ανησυχίες σχετικά με την ηθική και το εργατικό δυναμικό.

Ενώ αυτές οι εξελίξεις αναδεικνύουν τη μετασχηματιστική δύναμη της ΤΝ, αποκαλύπτουν επίσης τη διπλή υπόστασή της. Τα εργαλεία ΤΝ που προωθούν την καινοτομία και την αποτελεσματικότητα μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν ως μέσα για επιβλαβείς και ανήθικους σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας και της διάδοσης της παραπληροφόρησης. Για παράδειγμα, τα παραγωγικά μοντέλα ΤΝ που είναι ικανά να παράγουν ρεαλιστικό κείμενο ή εικόνες χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο για τη δημιουργία απομιμήσεων (deepfakes) ή παραπλανητικού περιεχομένου, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν τις ψευδείς αφηγήσεις και να διαβρώσουν την εμπιστοσύνη του κοινού. Αυτή η διπλή ικανότητα αναδεικνύει την επείγουσα ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι ηθικές και ρυθμιστικές προκλήσεις καθώς η ΤΝ συνεχίζει να διαμορφώνει το ψηφιακό μας τοπίο.

ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ: ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΠΕΙΛΗ

Ο ψηφιακός εγγραμματοτισμός είναι ζωτικής σημασίας στη σημερινή ψηφιακή εποχή, καθώς επιτρέπει στα άτομα να περιηγούνται στον διαδικτυακό κόσμο με ασφάλεια και υπευθυνότητα. Επί του παρόντος, η απειλή της παραπληροφόρησης τροφοδοτείται όλο και περισσότερο από την πολυπλοκότητα των τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα, είναι η δημιουργία deepfakes, που αξιοποιούν την ΤΝ για την παραγωγή ρεαλιστικού αλλά ψευδούς περιεχομένου, δημιουργώντας σημαντικούς κινδύνους για την εμπιστοσύνη και την αυθεντικότητα στα ψηφιακά μέσα. Τα εργαλεία αυτά, ενώ δυνητικά χρησιμοποιούνται για ψυχαγωγικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς, αξιοποιούνται όλο και περισσότερο από κακόβουλους φορείς για επιβλαβείς δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης παραπληροφόρησης.

Οι εκστρατείες παραπληροφόρησης συχνά ενορχηστρώνονται από εξτρεμιστικές ομάδες, οι οποίες εκμεταλλεύονται τις ψηφιακές πλατφόρμες για να διαδώσουν προπαγάνδα και να υποκινήσουν τη βία. Οι εκστρατείες αυτές συχνά στοχεύουν σε ευάλωτες κοινότητες, χειραγωγώντας τους φόβους και τις προκαταλήψεις τους για την επίτευξη πολιτικών ή ιδεολογικών στόχων. Ένα παράδειγμα που αναφέρθηκε κατά τη διάρκεια του διαδικτυακού σεμιναρίου, και σχετίζεται με τις ρουμανικές εκλογές που επηρεάστηκαν από μια στοχευμένη εκστρατεία TikTok και την άνοδο του ακροδεξιού εξτρεμισμού, υπογραμμίζει τον απτό αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στις δημοκρατικές διαδικασίες και την κοινωνική σταθερότητα.

Με την καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής σκέψης, τα άτομα μπορούν να γίνουν ενημερωμένοι και υπεύθυνοι ψηφιακοί πολίτες, ικανοί να διακρίνουν τα γεγονότα από τη φαντασία συμβάλλοντας έτσι σε ένα αξιόπιστο ψηφιακό περιβάλλον.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ο ψηφιακός εγγραμματισμός περιγράφεται ως ένα σύνολο δεξιοτήτων και γνώσεων που απαιτούνται για την αποτελεσματική, υπεύθυνη και κριτική πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο. Περιλαμβάνει αφενός την πρόσβαση σε βασικά τεχνολογικά εργαλεία και την επάρκεια σε αυτά, κάτι που, αν και θεμελιώδες, δεν είναι εγγυημένο για όλο τον κόσμο, αλλά περιλαμβάνει και αφετέρου κάτι περισσότερο από αυτό. Αντί να γνωρίζει κάποιος απλώς πώς να χρησιμοποιεί την τεχνολογία, πρόκειται για την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας της τεχνολογίας, του τρόπου με τον οποίο επηρεάζει τη ζωή μας και του τρόπου ασφαλούς και ηθικής χρήσης της.

Στον σημερινό κόσμο, ο ψηφιακός εγγραμματισμός είναι απαραίτητος σε πλήθος καταστάσεων. Όχι μόνο πολλές καθημερινές διαδικασίες στον τραπεζικό τομέα, την υγεία ή την κυβερνητική γραφειοκρατία απαιτούν ψηφιακές δεξιότητες, αλλά υπάρχει επίσης μια αναδυόμενη ανάγκη για τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Επιπλέον, η συντριπτική πλειονότητα των επιδιώξεων, από τους σκοπούς της εκπαίδευσης έως την απασχόληση, απαιτεί τουλάχιστον κάποιο επίπεδο ψηφιακού εγγραμματισμού.

Στο σημερινό ψηφιακό τοπίο, είναι σημαντικό να κατανοούμε τις ευρύτερες επιπτώσεις της τεχνολογίας, να σκεφτόμαστε κριτικά για τις πληροφορίες που συναντάμε στο διαδίκτυο και να συμπεριφερόμαστε υπεύθυνα στον ψηφιακό χώρο. Το πιο σημαντικό στοιχείο του ψηφιακού εγγραμματισμού φαίνεται ωστόσο να είναι η ηθική και υπεύθυνη χρήση των ψηφιακών εργαλείων, αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των δυνατοτήτων κακής χρήσης, όπως η διάδοση παραπληροφόρησης, είτε σκόπιμα είτε ακούσια. Ο ψηφιακός εγγραμματισμός είναι ένας τομέας που εξελίσσεται συνεχώς και, καθώς η τεχνολογία αλλάζει, είναι απαραίτητη η επιμόρφωση.

Η ΧΡΗΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ο ψηφιακός εγγραμματισμός συνδέεται κυρίως με την αποτελεσματική χρήση κοινών ψηφιακών εργαλείων. Η ικανότητα αυτή είναι απαραίτητη στο σημερινό ψηφιοποιημένο περιβάλλον, καθώς δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση σε πληροφορίες, να συνδέονται με άλλους και να συμμετέχουν σε διάφορες πτυχές της κοινωνίας. Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι ένα υψηλό επίπεδο ψηφιακού εγγραμματισμού δεν χρειάζεται να είναι συνώνυμο με τις δεξιότητες προγραμματισμού. Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων είναι τα ακόλουθα:

Χρήση για επικοινωνία και συνεργασία: Αυτό θα μπορούσε να είναι η χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή διαδικτυακών εργαλείων συνεργασίας (όπως τα έγγραφα Google Docs ή Microsoft Teams) και η ικανότητα κατανόησης των αποχρώσεων της διαδικτυακής επικοινωνίας.

Η ικανότητα εύρεσης και αξιολόγησης πληροφοριών: Τα άτομα να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τις μηχανές αναζήτησης, να αξιολογούν την αξιοπιστία ιστοτόπων και διαδικτυακών πηγών και να διακρίνουν μεταξύ γεγονότων, γνώμης και παραπληροφόρησης. Για παράδειγμα, είναι ζωτικής σημασίας να γνωρίζετε πώς να εντοπίζετε τα σημάδια ενός ιστότοπου με ψεύτικες ειδήσεις (π.χ. κακός σχεδιασμός, γραμματικά λάθη, εντυπωσιοθηρικοί τίτλοι) ή να μπορείτε να επαληθεύετε πληροφορίες διασταυρώνοντάς τες με αξιόπιστες πηγές.

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΧΡΗΣΗ

Πάνω από την επαρκή γνώση των τεχνολογικών εργαλείων έρχεται να προστεθεί η ηθική και υπεύθυνη χρήση τους. Αυτό συνεπάγεται προσεκτική εξέταση των πιθανών επιπτώσεων των διαδικτυακών ενεργειών και δέσμευση για τη δημιουργία ενός θετικού διαδικτυακού περιβάλλοντος με αμοιβαίο σεβασμό. Για να αποτραπεί η διάδοση της παραπληροφόρησης, η επαλήθευση των πληροφοριών πριν από την κοινοποίησή τους είναι ζωτικής σημασίας, καθώς και η τήρηση μιας κριτικής και προσεκτικής προσέγγισης σχετικά με το ποιες είναι κάποιες αξιόπιστες πηγές. Συνολικά, η ηθική ψηφιακή πολιτιότητα μεταφράζεται ως η αναγνώριση ότι οι διαδικτυακές ενέργειες έχουν πιθανές συνέπειες στον πραγματικό κόσμο και η υπευθυνότητα για το περιεχόμενο που δημιουργείται και διαμοιράζεται. Πιο συγκεκριμένα, παραδείγματα ηθικής και υπεύθυνης χρήσης μπορεί να περιλαμβάνουν:

- **Δημιουργία και κοινή χρήση περιεχομένου:** Η ηθική δημιουργία περιεχομένου περιλαμβάνει όχι μόνο τη χρήση κατάλληλης γλώσσας και εικόνων, αλλά και την προσοχή σε θέματα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, την κατανόηση και συμμόρφωση με τους νόμους περί πνευματικών δικαιωμάτων και τον έλεγχο των πληροφοριών πριν από την κοινοποίησή τους.

- **Απόρρητο και ασφάλεια δεδομένων:** Η προστασία των προσωπικών πληροφοριών αποτελεί βασικό στοιχείο της υπεύθυνης χρήσης. Κατά τη χρήση ψηφιακών και διαδικτυακών εργαλείων, τα άτομα θα πρέπει να κατανοούν πώς συλλέγονται και χρησιμοποιούνται τα δεδομένα τους, να δημιουργούν ισχυρούς κωδικούς πρόσβασης, να προστατεύουν τα δεδομένα τους και να γνωρίζουν τις συνήθειες απάτες και τις απόπειρες ηλεκτρονικού "ψαρέματος".

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ: ΈΝΑ ΙΣΧΥΡΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Μια άλλη σημαντική πτυχή που συνδέεται με τον ψηφιακό εγγραμματισμό στο σημερινό ψηφιοποιημένο περιβάλλον είναι η καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής σκέψης. Η κριτική σκέψη επιτρέπει στα άτομα να αξιολογούν σωστά τις πληροφορίες που ανακτώνται στο διαδίκτυο, να διακρίνουν μεταξύ μυθοπλασίας και γεγονότων και, κατά συνέπεια, να αποφεύγουν την εύκολη χειραγώγηση. Πηγαίνοντας λίγο παραπέρα, η ικανότητα περίληψης και σύνθεσης πληροφοριών, που σημαίνει ότι τα άτομα μπορούν να εξάγουν πολύτιμες γνώσεις από μια πηγή και να τις παρουσιάζουν με σαφήνεια και κατανόηση, είναι μια άλλη κρίσιμη πτυχή του ψηφιακού εγγραμματισμού, σε έναν κόσμο με υπερφόρτωση πληροφοριών.

Δεδομένου ότι η κριτική σκέψη είναι μια επίκτητη δεξιότητα, οι ανεπαρκείς ευκαιρίες ή προσπάθειες για την καλλιέργειά της μπορεί να οδηγήσουν σε παρατηρούμενη έλλειψη της. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι, ιδίως οι νέες γενιές, βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης όπως το ChatGPT για εργασίες γραφής, θέτοντας σε κίνδυνο την ανάπτυξη των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης. Δεδομένου ότι η συγγραφή είναι μια διαδικασία που προωθεί τη βαθιά εμπλοκή και ζητά επαγωγική και παραγωγική συλλογιστική συνδέεται βαθιά με την κριτική σκέψη, επομένως, η έλλειψη εμπλοκής σε αυτή τη δραστηριότητα μειώνει τις ευκαιρίες βελτίωσης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Η ενίσχυση των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης είναι μια συνεχής διαδικασία και υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να επιτευχθεί. Το πρώτο βήμα είναι η ενεργή εξάσκησή της, προσπαθώντας να αμφισβητούμε τις πληροφορίες που συναντάμε στο διαδίκτυο, αξιολογώντας την πηγή, προσπαθώντας να εντοπίσουμε πιθανές προκαταλήψεις και κυρίως την πρόθεση πίσω από το κοινό μήνυμα. Τα άτομα μπορούν να προσπαθήσουν να ενσωματώσουν στην πρακτική τους την έννοια του "αργού σκέπτεσθαι", δηλαδή να κάνουν μια παύση και να προβληματιστούν σχετικά με την πληροφορία προτού την μοιραστούν ή αντιδράσουν σε αυτήν. Πιθανές ερωτήσεις που μπορείτε να θέσετε στον εαυτό σας περιλαμβάνουν:

- - Ποια είναι η πηγή αυτών των πληροφοριών και είναι αξιόπιστες;
- Θα μπορούσαν οι πληροφορίες αυτές να είναι μεροληπτικές ή σκόπιμα παραπλανητικές;
- Πώς θα μπορούσε η κοινοποίηση αυτών των πληροφοριών να επηρεάσει τους άλλους;

Ένα άλλο βήμα είναι η συνεχής μάθηση μέσω διαδικτυακών πόρων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ώστε να είναι δυνατή η καλύτερη κατανόηση της τεχνητής νοημοσύνης, των ψηφιακών εργαλείων και των τακτικών παραπληροφόρησης. Επιπλέον, τα άτομα μπορούν να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους στην αξιολόγηση των πληροφοριών, δεδομένου ότι, συνήθως, το παραπλανητικό περιεχόμενο φέρει κάποια χαρακτηριστικά που μπορούν να αναγνωριστούν μέσω της πρακτικής εξάσκησης. Ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την έλλειψη αξιόπιστων πηγών, τις ασυνέπειες στις πληροφορίες που παρουσιάζονται, τα γραμματικά λάθη, τους προκλητικούς τίτλους και τις συναισθηματικές εκκλήσεις.

Επιπλέον, πρέπει να προσέχει κανείς τη διαδικτυακή του συμπεριφορά για να μην διαδίδει παραπληροφόρηση χωρίς να το θέλει, επαληθεύοντας τις πληροφορίες πριν τις μοιραστεί. Τέλος, η τήρηση ημερολογίου μπορεί να αποτελέσει μια σπουδαία συνήθεια που επιτρέπει τον αναστοχασμό των πληροφοριών που λαμβάνονται, διευκολύνει το φιλτράρισμα των σκέψεων και προωθεί μια πιο κριτική ενασχόληση με τις πληροφορίες.

ΜΠΟΡΕΙ Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΘΕΤΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ; Η ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΤΟΥ FERMI

Ενώ η TN δημιουργεί προκλήσεις και διευκολύνει τη διάδοση της παραπληροφόρησης, προσφέρει επίσης εργαλεία για την καταπολέμησή της, ένα ισχυρό παράδειγμα αποτελεί η πλατφόρμα που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του παρόντος έργου. Το έργο FERMI αποσκοπεί στη δημιουργία μιας πλατφόρμας που αναλύει εκστρατείες παραπληροφόρησης, λαμβάνοντας υπόψη τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην εξάπλωσή τους. Η πλατφόρμα FERMI αποτελείται από διάφορες ενότητες με TN, οι οποίες προβλέπουν, αναλύουν και αμβλύνουν τις εγκληματικές δραστηριότητες που υποκινούνται από τη διάδοση ψευδών πληροφοριών.

Οι ενότητες αυτές περιλαμβάνουν:

- **Αναλυτής παραπληροφόρησης**, ο οποίος εντοπίζει και αναλύει εκστρατείες παραπληροφόρησης σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης όπως το X και το Mastodon.
- **Πρόβλεψη επιπτώσεων εγκλημάτων**, που προβλέπει πιθανές αυξήσεις ή μειώσεις των ποσοστών εγκληματικότητας που συνδέονται με την επιρροή της παραπληροφόρησης.
- **Προφίλ συμπεριφοράς και κοινωνικοοικονομικός αναλυτής**, η οποία συγχωνεύει οικονομικά δεδομένα από συγκεκριμένες περιοχές με τις προβλέψεις εγκληματικότητας που παράγονται από την ενότητα Crimes Impact Predictor για τον υπολογισμό του εκτιμώμενου αντίκτυπου της παραπληροφόρησης εντός της συγκεκριμένης περιοχής.
  - **Μοντέλο κοινοτικής ανθεκτικότητας**, το οποίο αξιολογεί την πιθανότητα εγκλημάτων με πολιτικά κίνητρα και προτείνει αντίμετρα για τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου.
- **Ενότητα ανάλυσης συναισθήματος**, η οποία διερευνά τη συναισθηματική πόλωση των αναρτήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με την παραπληροφόρηση.
- **Ενότητα μάθησης «σμήνους»**, μια ενότητα που χρησιμοποιεί αποκεντρωμένη μάθηση, επιτρέποντας την εκπαίδευση μοντέλων TN σε δεδομένα από πολλαπλές υπηρεσίες επιβολής του νόμου, διατηρώντας παράλληλα την εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ακόμη και με τόσο εξελιγμένα εργαλεία όπως η πλατφόρμα FERMI, η οποία χρησιμοποιεί τεχνητή νοημοσύνη για την ανάλυση και την πρόβλεψη του αντίκτυπου της παραπληροφόρησης, η ανθρώπινη κριτική σκέψη εξακολουθεί να είναι απαραίτητη. Αν και η TN μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό και τον μετριασμό της διάδοσης της παραπληροφόρησης, τα συστήματα TN δημιουργούνται τελικά από ανθρώπους και εκπαιδεύονται σε δεδομένα που ενδέχεται να περιέχουν εγγενείς προκαταλήψεις. Η αντιμετώπιση αυτών των προκαταλήψεων απαιτεί συνεχή έρευνα, καθώς και διαφάνεια στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται και εκπαιδεύονται τα μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης. Οι χρήστες πρέπει να παραμένουν σε επαγρύπνηση και να αξιολογούν κριτικά το περιεχόμενο που παράγεται από TN, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι προκαταλήψεις αναγνωρίζονται και αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά. Ως εκ τούτου, τα άτομα πρέπει να αναπτύξουν τις δεξιότητες κριτικής σκέψης για να αξιολογούν προσεκτικά τις πληροφορίες, να εξετάζουν τα κίνητρα πίσω από το διαδικτυακό περιεχόμενο και να επιδεικνύουν υπεύθυνη διαδικτυακή συμπεριφορά.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ: ΜΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η συνεργασία είναι το κλειδί για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της τεχνητής νοημοσύνης με ταυτόχρονο μετριασμό των κινδύνων της. Όπως συζητήθηκε κατά τη διάρκεια του διαδικτυακού σεμιναρίου, για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την οικοδόμηση της ψηφιακής εμπιστοσύνης, είναι απαραίτητη μια συλλογική προσπάθεια στην οποία συμμετέχουν άτομα, εταιρείες τεχνολογίας, κυβερνήσεις και η κοινωνία των πολιτών.

Η αξία του ψηφιακού εγγραμματοσμού και της κριτικής σκέψης των πολιτών δεν μπορεί να υποτιμηθεί, αλλά δεν είναι ο μόνος παράγοντας που είναι απαραίτητος για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Θα πρέπει να επισημανθεί ο κρίσιμος ρόλος των κυβερνήσεων, στην προώθηση πρωτοβουλιών ψηφιακού εγγραμματοσμού, στη ρύθμιση της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης και στην προώθηση ενός ανθεκτικού ψηφιακού οικοσυστήματος.

Επιπλέον, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση σχετικά με την παραπληροφόρηση, μέσω της ανάπτυξης εκπαιδευτικών εκστρατειών και σχετικών πόρων, της προώθησης και υποστήριξης της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης, καθώς και της παρακολούθησης και αναφοράς της παραπληροφόρησης και της απόδοσης ευθυνών στους ενδιαφερόμενους φορείς.

Επιπλέον, η ευθύνη των τεχνολογικών εταιρειών δεν θα πρέπει να παραβλέπεται κατά την ιεράρχηση της ασφάλειας και της ευθυγράμμισης της TN- διαφαίνεται η ανάγκη διάθεσης περισσότερων πόρων για την ανάπτυξη εγγυήσεων κατά της κακής χρήσης των τεχνολογιών TN. Μέσω αυτής της συνεργασίας μεταξύ ατόμων, εταιρειών τεχνολογίας, κυβερνήσεων και της κοινωνίας των πολιτών, η τεχνολογία μπορεί να αξιοποιηθεί, ενώ ταυτόχρονα μετριάζονται οι κίνδυνοι της για την οικοδόμηση ενός πιο αξιόπιστου ψηφιακού περιβάλλοντος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΤΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΑΣ: ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Για να παραμείνουν ενημερωμένα σε ένα ταχέως εξελισσόμενο ψηφιακό τοπίο, τα άτομα μπορούν να ενισχύσουν την κατανόησή τους για την τεχνητή νοημοσύνη και τις επιπτώσεις της. Η παρακολούθηση σχετικών μαθημάτων μπορεί να αποτελέσει σημαντικό σημείο εκκίνησης. Ακολουθούν δύο ενδεικτικές προτάσεις, αλλά υπάρχει μεγάλη ποικιλία στο διαδίκτυο ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός [6].

Η πρώτη σύσταση είναι ένα μάθημα που ονομάζεται **Google AI Essentials**, το οποίο είναι διαθέσιμο online μέσω του Coursera: <https://tinyurl.com/ye266e3n>

Οι ενότητες καλύπτουν τα ακόλουθα θέματα::

- Χρήση εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης για τη δημιουργία περιεχομένου
- Εκπαίδευση σε σαφείς και συγκεκριμένες προτροπές (prompts)
- Υπεύθυνη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης
- Στρατηγικές για να παραμείνετε ενήμεροι στο αναδυόμενο τοπίο της Τεχνητής Νοημοσύνης

Υπάρχει μια δωρεάν επιλογή εάν ο συμμετέχων δεν χρειάζεται πιστοποιητικό, ενώ για την απόκτηση πιστοποιητικού απαιτείται ένα μικρό αντίτιμο.

Η δεύτερη σύσταση, είναι το **Google Prompting Essentials**, επίσης διαθέσιμο στο Coursera: <https://tinyurl.com/58z2szjx>

Το μάθημα αυτό καλύπτει τα ακόλουθα θέματα:

- Σύστημα 5 βημάτων για να γράψετε αποτελεσματικές προτροπές
- Τεχνικές προτροπής για καθημερινές εργασίες
- Τεχνικές προτροπής για ταχύτερη ανάλυση δεδομένων και δημιουργία παρουσιάσεων
- Τεχνικές προτροπής για τη δημιουργία μέσω τεχνητής νοημοσύνης για συζητήσεις παιχνιδιού ρόλων

ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΣΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ: ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΤΕΣΤ

Όπως αναλύεται εδώ, συχνά οι χρήστες συναντούν διαδικτυακό περιεχόμενο και καλούνται να αξιολογήσουν την ακρίβεια και την εγκυρότητά του. Έτσι, μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικό να "εκπαιδευτούν" να αναγνωρίζουν τι είναι η παραπληροφόρηση και η εσφαλμένη πληροφόρηση και πώς να τις εντοπίζουν. Για το λόγο αυτό, ακολουθούν δύο διαδικτυακά τεστ, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν έναν διασκεδαστικό τρόπο για να εκπαιδευτεί κανείς:

1. Το πρώτο ονομάζεται **Find the FAKE** και απευθύνεται σε όλη την οικογένεια. Μέσα από απλές ερωτήσεις και εικόνες, οι παίκτες πρέπει να μαντέψουν αν μια πληροφορία είναι "γεγονός ή ψεύτικη" και εκπαιδεύονται στο πώς να κάνουν έλεγχο των γεγονότων: <https://tinyurl.com/54kp2n27>

2. Το δεύτερο ονομάζεται **Real or Not** και ζητά από τον παίκτη να αναγνωρίσει αν μια εικόνα έχει δημιουργηθεί από τεχνητή νοημοσύνη ή όχι και στη συνέχεια παρέχει ένα σκορ στο τέλος: <https://tinyurl.com/53fwpwjk>

ΈΛΕΓΧΟΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗΣ

Έναν άλλο χρήσιμο πόρο στον αγώνα κατά της παραπληροφόρησης μπορούν να αποτελέσουν τα εργαλεία ελέγχου των γεγονότων. Τα εργαλεία ελέγχου των γεγονότων είναι ψηφιακοί πόροι που έχουν σχεδιαστεί για να επαληθεύουν την ακρίβεια και την αξιοπιστία των πληροφοριών που βρίσκονται στο διαδίκτυο, ώστε να βοηθούν τους χρήστες να εντοπίζουν ψευδές ή παραπλανητικό περιεχόμενο με τη διασταύρωση των ισχυρισμών με αξιόπιστες πηγές ή βάσεις δεδομένων. Δύο συστάσεις είναι οι ακόλουθες [7]:

1. **Google Fact Check Explorer:** Ένα απλό αλλά αποτελεσματικό εργαλείο όπου οι χρήστες αναζητούν με λέξεις-κλειδιά σχετικά με την εγκυρότητα ειδήσεων ή πληροφοριών. Λαμβάνουν αποτελέσματα βασισμένα σε άρθρα από οργανισμούς που ελέγχουν τα γεγονότα με βαθμολογίες σχετικά με την ειλικρίνεια των πληροφοριών. <https://tinyurl.com/3v9hebhy>

2. **AFP Fact Check:** Το AFP Fact Check (έλεγχος γεγονότων του AFP) είναι ένα τμήμα του Agence France-Presse (AFP) και παρέχει άρθρα που έχουν ελεγχθεί από διάφορες ιστοσελίδες <https://tinyurl.com/36we6hnh>

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΤΝ

Δεδομένου ότι έχουμε ήδη επισημάνει την ευρεία χρήση της ΤΝ στη δημιουργία περιεχομένου, στην παρούσα ενότητα προτείνονται ορισμένα χρήσιμα εργαλεία ανίχνευσης περιεχομένου ΤΝ. Τα εργαλεία αυτά μπορούν να διαδραματίσουν ζωτικό ρόλο στον εντοπισμό περιεχομένου που παράγεται ή βελτιώνεται από την ΤΝ, είτε πρόκειται για γραπτό κείμενο είτε για εικόνες. Τα εργαλεία αυτά βοηθούν τους χρήστες να διακρίνουν το αυθεντικό υλικό από τις κατασκευές που δημιουργήσε η ΤΝ, προστατεύοντας άτομα και οργανισμούς από την παραπλάνηση. Παρουσιάζονται τρία εργαλεία:

1. **GPTZero:** Πρόκειται για ένα χρήσιμο εργαλείο για τον εντοπισμό κειμένου που έχει δημιουργηθεί από ΤΝ. Είναι εύκολο στη χρήση στο διαδίκτυο και δείχνει την πιθανότητα ένα συγκεκριμένο κείμενο να έχει δημιουργηθεί από ΤΝ, ειδικά στα αγγλικά η ακρίβειά του είναι υψηλή, ωστόσο η αξιολόγησή του πρέπει να αντιμετωπίζεται προσεκτικά.
<https://tinyurl.com/5n7canch>

2. **DEEPFAKE-O-METER:** Πρόκειται για μια ανοικτή πλατφόρμα που ανιχνεύει αν μια εικόνα, ένα βίντεο ή ένα αρχείο ήχου δημιουργήθηκε με χρήση τεχνητής νοημοσύνης. Αν και είναι δωρεάν στη χρήση, απαιτεί τη δημιουργία ενός λογαριασμού.
<https://tinyurl.com/46r4ee76>

3. **Content at Scale AI Image Detector:** Ένα απλό εργαλείο που προβλέπει αν μια εικόνα σχεδιάστηκε ή φωτογραφήθηκε από άνθρωπο ή αν δημιουργήθηκε από ΤΝ. Η χρήση του είναι δωρεάν και είναι αρκετά αξιόπιστο, ειδικά για εικόνες με υψηλή ανάλυση. Επιπλέον, εκτός από την απευθείας μεταφόρτωση εικόνων, υποστηρίζει την παροχή των διευθύνσεων URL τους.
<https://tinyurl.com/4pzvnm4>

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το τεχνολογικό τοπίο θα συνεχίσει να εξελίσσεται με ταχείς ρυθμούς θέτοντας νέες προκλήσεις στην οικοδόμηση ψηφιακής εμπιστοσύνης. Η ενδυνάμωση των πολιτών προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός πιο αξιόπιστου ψηφιακού περιβάλλοντος αναδεικνύεται ως αναγκαιότητα. Έτσι, πρέπει να προχωρήσουμε πέρα από την απλή εκμάθηση για τον ψηφιακό εγγραμματισμό και την υπεύθυνη χρήση της τεχνολογίας και να αρχίσουμε να εφαρμόζουμε ενεργά αυτές τις έννοιες και δεξιότητες στην καθημερινή μας ζωή. Αυτή η διαδικασία, εκτός από τη χρήση των διαθέσιμων εκπαιδευτικών πόρων, θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε συζητήσεις για αυτά τα σημαντικά ζητήματα με συνομηλίκους, συναδέλφους και υπεύθυνους λήψης αποφάσεων, ώστε όχι μόνο να κατανοήσουμε πώς να χρησιμοποιούμε αποτελεσματικά τα ψηφιακά εργαλεία, αλλά και να έχουμε επίγνωση των ηθικών επιπτώσεων των ψηφιακών μας ενεργειών. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένης της αυξανόμενης προσβασιμότητας και ισχύος των εργαλείων ΤΝ, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για θετικούς όσο και για αρνητικούς σκοπούς. Μια άλλη κρίσιμη πτυχή της ατομικής ενδυνάμωσης είναι η ανάληψη ενεργού ρόλου στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης- αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την επισήμανση ακατάλληλου περιεχομένου στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και τη συμμετοχή στον έλεγχο των γεγονότων για την επαλήθευση των πληροφοριών πριν από την κοινοποίησή τους. Φυσικά, η συνεχής προσπάθεια για την ενίσχυση των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης θα διαδραματίσει επίσης πολύτιμο ρόλο στον εντοπισμό της παραπληροφόρησης και στην οικοδόμηση ενός ανθεκτικού ψηφιακού περιβάλλοντος.